

SPIRITUÁLIS LITÁNIA

*Iszik pénzes, iszik dolgos,
Iszik csuhás, iszik zsoldos,
Iszik szolga, iszik dajka,
Iszik tolvaj, iszik szajha,
Iszik emez, iszik amaz,
Iszik derék, iszik pimasz,
Iszik szőke, iszik barna,
Iszik tudós, iszik balga.*

(Carmina burana, XI-XII. század,
Weöres Sándor fordítása)

Az istenek, mint tudjuk, „Olympos” márkájú nektárt isznak. De mit, mikor, hol, mennyit, miből, miért isznak a halandók? Minden vendéglátóhely hirdeti mázolt, vagy neonfénycsőből kovácsolt cégtábláján: bor, sör, pálinka. Egyik se ősi finnugor szó. A bor és a sör török jövevényszó, és vélhetőleg azelőtt került nyelvünkbe, mielőtt a próféta meghirdette a szesztilalmat. A pálinka szláv szó, az ital előállításának technológiájára utal és a szláv „pality” égetni, tüzelni szóra megy vissza. Tehát a nyelvtudomány tanulsága szerint őseink még antialkoholisták voltak, és nyereg alatt puhított kancatejjel ünnepeltek magnum áldumásaikon. Italukat a sztyeppei illemkódex szerint a legyőzött ellenség koponyájából fogyasztották.

A fentnevezett italok lelke- szelleme a „spiritus vini”, a bor szelleme, ahogy azt a régi rómaiak hívták. A szellem lelke pedig az alkohol, egy idegméreg, ami a mámort okozza. Az alkohol szó arab alkimista szakkifejezés, egy fontos varázsreakció katalizátorát jelenti, amely két anyag egyesülését elősegíti. Eredetileg egy egyiptomi kozmetikum volt, amivel a kacér egyiptomi dámák a szemöldöküket festették, vélhetőleg szintén azért, hogy egy egyesülésüket elősegítse. Az alkohol egy, vagy több hidroxilgyököt tartalmazó telített szénhidrogén-vegyület. Aki ezt nem tudja hiba nélkül, folyékonyan felmondani, az nem kap több piát. (A pia cigány szó, és rokonságban van a szláv „pity”-inni szóval.) Amit mi iszunk, az egy másodfokú alkohol. Tudományos szerveskémi neve: etanol. Ez a nemes anyag, sajna, züllésnek indult, és lassanként lecsúszik az üzemanyag színvonalára. Aligha lesz költő, aki szerelemdalt írna préselt acéllemez marmonkannájához.

Kocsmacégér (zeiger) Murillo modorában

Big Reds			Light Reds			Big Whites	Light Whites	Sparkling	Sweets
Cabernet Moderates acidity by directing the wine to the center of the tongue.	Burgundy Enhances acidity and intensity of full-bodied wine.	Bordeaux Lets younger wines breathe, and the thin rim lets wine flow onto the tongue smoothly.	Zinfandel Tempers the alcohol while also enhancing the fruit and spices in the wine.	Pinot Noir Creates the perfect balance of highlighted sweetness, regulated acidity and alcohol suppression.	Rosé Directs the wine to the tip of the tongue, showcasing the tart, dry taste of rosé wines.	Chardonnay Keeps young chardonnays tasting fresh, while enhancing a mature wine's spicy, nutty taste.	Vignier Goes with everything but is especially perfect with light, crisp white wines.	Sparkling Enhances the bouquet of sparkling wine. Plus, it's fun to watch the bubbles rise to the top.	Sweet Wine Features an elegant shape and narrow bowl to elevate the sweetness of dessert wines.
Vineyard Cabernet	Vineyard Burgundy	Vineyard Bordeaux	Vineyard Zinfandel	Vineyard Pinot Noir	Vineyard Rosé Wine	Vineyard Chardonnay	Vineyard Vignier	Vineyard Sparkling Wine	Vineyard Ice Wine

Borospharak

A szeszesitalok közül a legnagyobb irodalmi karriert a bor futotta be. (Mellesleg a „szesz” szó is a török nyelvek egyikéből folyt hozzánk.) Számtalan vers fűződik a borhoz, amelyeket rendkívül „találóan” bordaloknak neveznek. Ezeket általában borközi állapotban énekelnék, ha nem versek volnának. Vörösmarty egyik bordalából Erkel opera-betétárját komponált és ezt valóban éneklük. „Ha férfi lelkedet, stb.”. Tartalmuk a bor és a szerelem dicsérete. Már a régi görög-rómaiak, azaz a kötötfogásúak is észrevették a bor és a szerelem kapcsolatát. Anakreon is azon sopánkodott, hogy idős kora miatt a lányok rá se hederítenek. Úgy látszik, már a tunikaviselő, és azt alkalomadtán levevő antik nőknek se kellett az aggok menhelyéről eltávon lévő vén csotrogányok.

Horatius így ír a bor és a szerelem kapcsolatáról:

*Víg lámpafénynél Bacchus és gráciák
S – ha megjön – Venus lesz pohárnokunk,
Míg csak az éj csillagát
Tovább nem űzi a felkelő nap.*

Tehát magyarul: egész éjjel iszunk és partiban...

A hozzáértők bizonyára, támaszkodva az anatomico-fiziológico-neurológiai kutatásokra, meg fogják állapítani az alkohol és a szerelmi hevülés közötti rejtett kapcsolatot. Arra is rá fognak mutatni, hogy a mértéktelen alkoholfogyasztás negatívan befolyásolja a szerelmi érzés kifejezhetőségének látható és érzékelhető manifesztálhatóságát.

A középkori bordalok egyik leghíresebbjét a fejezet elején a motto szokásos helyén már idéztük. Az a versszak az emberek egyenlőségét hirdető szövegek típusába tartozik, mint a Haláltánc- versek: társadalmi rangtól függetlenül mindenki iszik, mint ahogy mindenki meghal. A Dance Macabre-dalok egy példáját mindenki ismeri Villon verséből.

Irodalmunk hemzseg a bordaloktól. Balassi Bálint, aki verset is írt alkalmi barátnőiről, feltehetőleg nem vetette meg az italt sem. Így saját tapasztalatból írhatta a „Borivóknak való” versét. Csokonai is írt a borról, Petőfi is ír Csokonai és a bor rosszul sikerült találkozásáról egy kálvinista tiszteletes pincéjében. Petőfi Sándor, aki deklaráltan népköltő akart lenni, népies bordalokat írt tucatszám, pedig barátai tanulsága szerint, maga nem ivott. Ez olyan, mintha egy, a csatában férfiasságát veszített trubadúr szerelmes verset költene a megközelíthetetlen várúrnőhöz. Mit csinálna, ha meg lehetne közelíteni?

Sördalok nincsenek, legalábbis honi talajon nem teremtek. Pedig a sörkészítés egyidős a szőlőműveléssel és értelemszerűen a borivással, habár nem tudjuk, hogy Noé, az alkoholisták ősi védőszentje, mitől rúgott be. Azt biztosan tudjuk, hogy a piramis-projektben közreműködő dolgozók

telephelyén már működött sörmanufaktúra. A sört úgy készítették, hogy az árpakenyeret vízben hagyták megerjedni. Úgy is reklámozhatták volna: A sör – folyékony kenyér. A középkorban a kolostorokban főztek sok sört. A böjtös napok alatt a sör nem volt tilalmas, így a barátok hozzájuthattak némi kalóriához. Hazánk a sörfogyasztásban a 25. helyen áll, az elsők a csehek, akik még a németeket is megelőzik. Nem emlékszem arra, hogy a magyar irodalomban valahol szerepelne sör. A sörivás alighanem a felszabadulás után terjedt el tömegesen és a városokból indult ki. Azelőtt nálunk a sörivást német-cseh szokásnak tekintették. Dr. Google erről semmit sem mesélt nekem.

A pálinkaféléket magyarul röviditaloknak nevezik, de csalódna az, aki egy RÖLTEX-be (Rövidáru-nagykereskedés) térne be egy stampedlire. Sokféle rövid ital van. A „Tizedes meg a többiek”-ben a lakáj (Major Tamás) rengeteget sorol fel, amikor a bunkó nyilas azt kérdezi: „Pálinka nincs?” „Ezek mind pálinkafélék, uram”.

Latinul a pálinka aqua vita, de nem biztos, hogy ez ókori latin szó. Mindenesetre franciául ugyanígy hangzik – eau de vie, az élet vize. A XIX. században a hivatalos katonai neve, aminek fogyasztásától a legénységet óvták, „égett bor” volt. Ez a Weinbrand tükörszava. Az angol neve ugyanez becézve: whisky, vagy Angliában scotch, az USA-ban bourbon.

Rövidet reggel kell inni. Mikszáth Kálmán szerint a fagyos szalonna és a gyümölcspálinka az, ami legjobban kibékíti a magyar gyomrot a reggel gondolatával. Angliában pont fordított a helyzet. Napnyugta előtt nem illik rövid italt inni. Híres rövid ital a konyak is. Nevét egy Cognac nevű településről kapta. Ezt világszerte ezen a néven ismerik és isszák. A név nincs letiltva a francia Champagne vidékéről elnevezett pezsgővel szemben, amelyet nem lehet „sampsanzkoe” néven forgalomba hozni Oroszországban. Így az ottani korhelyek „igrisztoe” címkével ellátott üvegből nyakalják, állva a büféasztalánál, zsírpapírról a füstölt hal mellé kísézőnek. Magyarország is pereskedik a „tokaji bor” elnevezés monopóliumáért, mert Trianonban Szlovákiához került a híres borvidék egy csücske, és az ott termő szőlőből készült bort a gaz tótok nem átallják „tokaji” címkével ellátott palackban árusítani.

Alkoholizálni lehet egyedül, vagy társaságban, otthon, vagy erre specializált helyen. A magányos italfogyasztásról ír Dosztojevszkij a „Feljegyzések a holtak házából” című könyvében. Egy börtönbe zárt rab a magánzárkájában majd megbolondul egy kis italért. Végül kenyérbe rejtve becsempésznek hozzá egy üveg vodkát, a rab nem iszik belőle, mert senki sem fogja látni, hogy berúg. Szabadlábon mehetett volna kocsmába, amelyeken a kétféjű sas jelölte, hogy az alkoholárusítás állami monopólium.

A legtöbb ital a „szakrendelőkben” fogy. Alapesete a kocsmá, és ennek számos változata (kricsmi, krimó, stb.) A szó eredeti, már régieskedő formája a „korcsma” szláv eredetű és ott se tudják, honnan származik. Általában a

kocsmában nem adnak enni főtt ételt. Erre szolgál a vendéglő, amely szó a nyelvújításkor jött divatba, mint a német Gasthaus fordítása. Falusi megfelelője a csárda, ennek is szláv eredete van, fedett helyet jelent (cserdák). A vendéglőben inni is adnak, de csak inni nem illik. Mostanában a vendéglők gyakran kiírják, hogy ők „restaurant”, mert számítanak a külföldi vendégekre is. Ezt azelőtt főleg a vasúti vendéglőkön jelölték, mer ott fordult elő leginkább paszazsír, (passager – utas, röviden – pasas, akit palira lehet venni) A „restaurant” francia szó és azt jelenti: helyreállít, felfrissít. A vasúti vendéglő magyar neve: resti.

A felszolgáló személyzetnek illik borraivalót adni. Egyes országokban egyenesen kötelező, és a számla nagy betűkkel figyelmeztet, hogy az árban a felszolgálás díja nem foglaltatik benne. Nálunk a pénzt borra adják, a franciák szintén. A németek nem írják elő, hogy milyen italra költsék el. A közismerten antialkoholista Oroszországban a pénzt kimondottan teára kapja a pincér, aki általában nem hímnemű végződésű, és kortól függetlenül kijár neki a „kisasszony” (gyevuska) megszólítás, mint egy nyolcvanéves francia színésznőnek.

Már tudjuk, mit hol, miért isznak, de egyelőre még nem világos, milyen edényből?

Ha előkelő családból származunk, őseinknek nagy űrméretű kehelyben, serlegben, billikomban szolgálták fel a nemes nedűket. Ezek általában fémből készültek, ha jól ment nekik-ezüstből, ha még jobban-aranyból. A billikom a német willkommen (üdvözlés) szóból származik. Ihattak egyszerű ólom, vagy ónkupából is, mint az ősz Peterdy.

Napjainkban az ivóalkalmatosságok kivétel nélkül üvegből készülnek, (kivéve a legnagyobb példányszámban készülő eldobható műanyag poharakat)

Minden italféléhez más- más illik. A sör legjobban a fogantyús korsóból esik, a népszerű (német nevű) félliteres krigliből. Sörből létezik kisebb porció is, de ennek nem alakult ki külön pohárfajtája.

Borhoz borospohár dukál: öblös, vékonyszárú, talpas. A vendéglátóipar nem szereti, mert mosogatáskor könnyen törik. Pezsgőt pezsgőspohárból illik felszolgálni és a koktél-poharaknak is meg van a saját fazonjuk. („cocktail-kakasfarok” szó az amerikai angolból terjedt el, de ott minden koktélt martininak hívnak). Amúgy mindent lehet vizespohárból inni, mint ahogy mindent lehet ujságpapírral terített asztalról enni. Vissza is lehet mászni a fára.

Rövid italokat egyszerűbb helyeken stampedliből isszák. Formára ez egy kicsinyített vizespohárra emlékeztet. Nőblisabb vendéglőben talpas porárban szolgálgják fel, de ez is könnyen törik. A konyakhoz szintén talpas, de befelé szűkülő formájú illik. Állítólag az ilyen pohárban bennmaradnak az ital párái. Minél nagyobb a pohár, annál nagyobb az ital fajlagos felülete és annál intenzívebben párolog.

Söröskorsók

Konyakos pohár

A legkevésbé exkluzív vendéglátó-ipari üzemegység a bögrecsárda, amely jogosan kapta a nevét a szeszesital fogyasztására legkevésbé alkalmas ivóalkalmatosságról. Ilyen helyen általában fináncnemlatta italokat szolgálnak fel, de itt is be lehet rúgni.

A józanságtól a legkisebb távolságra az illuminált (megvilágosult?), a szalonspicces ember van. Ő jogi nyelvén alkoholtól közepesen befolyásolt, véralkohol-szintje ennyi, meg ennyi, gépjárművet, munkagépet nem vezethet. Egyszer Marosvásárhelyen vacsorára voltam hivatalos egy ottani idegsebésznél. Telefonáltak, hogy sürgősen meg kell operálni valakit. „Nem ülhetek autóba, mert ittam”. „Nem baj, küldünk egy kocsit”. A hatóság az ittasság fokát objektív eszközökkel mérni tudja. A nép ugyanezt vizuális appercipiálás útján érzékeli, és nyelvi eszközökkel fejezi ki a fokozatokat: bepiált; részeg, mint a csap; ha strici, akkor siker; ha a nője, akkor tök max.

Mindenki a végén kijózanodik, és föltápáskodik a sárga földről.

Mert „Iszik pénzes, iszik dolgos” stb.

És kezdődik minden előlről.

Hatásos antialkoholista plakát